

СОЛОВЬЕВ НЭЙИЛИЭГЭР — “САГА ОЛОХ” КҮННЭРЭ

СОТОРУТААБЫТА БУ НЭЙИЛИЭККЭ “САГА ОЛОХ” КҮННЭРИН БЫТЫН КЭМИНГЭР ХАҢААТ ҮЛЭЭНТЭРЭ ДЬОН-СӨРГӨНН КЫТАРЫ КИЭННИК КЭНСӨТТИЛЭР. БҮГҮН ОНТОН ИККИ МАТЫРЫЙААЛЫ БИЭРЭБИТ.

Нэйилиэккэ дьон-сөргө өйдүүн-санаалымын уларыыта барыга көстөр-биллэр. Хас биридин мал бэйэтин тизгэни иһигэр эрэ бүгүн сыппакка, нэйилиэк бүтүүнүн туһа диэн араас дьаһалларга актыыбынайдык кыттар буолбут. Онуоха бэртээхэй төрүөтүнэн “үтүө дьыала” хамсааһын буолбуттар сөп. Бу да иһиннэ манна ордук нэйилиэк кырдааластара бэйэлэринэн тутууну бытымыга ыччакка өрүү холобур буолар уратылаахтара. Ол курдук, кулууп дьэтин тутуутун кинилэр бачымын көтөбөн сабалаабыттар. Дьорус, кырымы сир дьомо киинтэн, сайдыттан хаалсыбат бадалара очоттон улаханна. Бу туһунан нэйилиэк баһылыгын солбуйааччы В.И. ФЕДОРОВЫ кытта сөһөргөһөбүт.

Кулууптарын эргэ дьэтин эмиз сакаардан, онорон туһага таһаарбыттар. Ингара тустуу саалата, бири-экигэр нэйилиэк историктарга араллаах музей буолбут. Оттон былырын “үтүө дьыала” хамсааһыныгар кыттан, сага баһылыга дьэти үлэсэ кирибит, бири дойдулаахтарын үйэттэн. Кыайы 55 сылыгар анаан палматыйынык-ансамбль ту-

ДЬАҤАЛТА ТҮБҮКТЭРЭ БЫЛААННААН, СҮБЭЛЭҤЭН ҮЛЭЛЭЭҢИН КӨДЬҮҮҤЭ

туллубут. Уһууааҥа тусла куукуна дьэти олоххо кирибит. Баанньык дьэтин тутуу сабаланаан баран быйылгыга көспүт. Хайыаха телефон линията тардыл-лаахтаабын остуолбаларын олохтоохтор бэйэлэрин куустарынан туруоран бэлэм оморбуттар. Линиятын “Сахателеком” ГП Чурапчытаагы филиала бу сыл иһинэн тардыахтаада кыал-лыбатах, онон үлэни кэлэр сылга келерерге сөн-нөспүтүт. Уолсайынан, си-бээс, суол мөлөөсө нэйили-эккэ өртөн баар төбө ыарыкта.

Оттон нэйилиэккэ дьон, ыччат чөл, чэһиэн-чэбдик олоххо, спортка тар-дыытыгар сөптөөх соци-альной тутуулар баар буол-буттар, ону сөргэ тарылт-лар үлэлиир дьэти-э-уот-тара, бадалара эмиз сагар-дыллыбыт. Онон иккис бол-пурус үөскээн тахсыбыт. Ол эбэтэр бөһүөлэк тас ба-раанын тупсаран оноруу на-ада буолбут. Бу туһунан нэйилиэк сходын аһаас муньаар анал пуун ылы-лыбыт. Кырдык, ордук ки-ин уулуссаларыгар эргэ

дьэти, тохто турар пали-садниктар, тротуардар сакардыллары, сөхсүтүл-лэри эрайыллар. Сагыы эмиз бу муньааха уулуссалары көбөрдүү, бөһүөлэк

лар. Игинизкэ баһынаны, оттуур ходоһаны тус-тусла арааран күрүөлэннэхтээх. Холобур, күһүөрү дьэки, хочо оттонно да, маччи-ранна анаан күрүөнү аһан

баһынай хаһаайыстыбала-рын үлэлэрэ бу баһылыгы тыа хаһаайыстыбатыгар солбуйааччынан сүрүннээр. Баһынайдар тарыллэхтэ-риттэн улаханньык ссуда, кредит ылан хабаалаа кири-биттэрэ суох. Арай 1999 сыллаахха “Холто” уонна “Түмсүү” хаһаайыстыбалар 20-30 тыһ. солк. курдук ссуда-ны ылан туһаммыттар. Бородуускуйа туттарылар сыаната үрдээн, төлөбүрэ тутта барыллар буолан, үл-харчы ылан сааһан, баһынай-дар да этн, үтүү кэлин икки сылга хото туттарар буол-буттар.

Манан нэйилиэк үрдүнэн улуус түһэрбит соци-альной былаанын быйыл үүккэ хайыы-үйэсэ толор-буттар, салгыы ток үүтүнэн туттаргага эмиз интэриэстэ-эхтэр. Дьыл үчүгэй, оттоох-аһылыктаах буолан, ынах, салгы сүөһүнү интэргэ, эл-бэтэргэ сорууктанан, эти ту-тарыы былаана кыаллыбат курдук эбит.

— Бурдугу үүннэригэ, ылыыга бири Амма өрүстэ-эх аттынаагы Болугуру кыт-та тэмнээр сыһа. Ай-ылсабыт, усулуобуйабыт бири тэн курдугун иһин, бийиги быйыл ыһыыны саас эрдэ ыспыллыт. Бурдук куһаана суохтук тахсан иһэн эрдэтээни хаһытга быйдыаммыта уонна күрү-чаһаа да мөлөөсө эсибит. Оттон болугурдар бийиги-тэн аһыах хонук хойутаан, хаһынан кэннэлэрттэн ыспытара. Үүнүүлэрэ үрдүгүн биричичинтэ ол,— диир Василий Иннокентье-вич кинилэргэ бурдугу

ылыы тобо мөлөөбүн туһунан ыйыттыкка.

Соторуутаабыта “Сага олох” хаһыакка улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын уп-равлениетын кылаабынай экономика Н.Г. Михайлов экономической ырытыла-ах улахан ыстатыйата тах-сыбытын өйдүүр буолуохта-аххыт. Онно Николай Гри-горьевич “Мындааһы” ТХПК уонна бу Соловьев нэйилиэтин быйылгы бурду-гу ылыларын тэннэбилини биэрбит. Ол курдук, “Мын-дааһы” ТХПК 200 гектары ыспыттан, валовойуонан 280 тонна, эбэтэр гектартан 14 центнер бурдугу, оттон Соловьев нэйилиэтин “Бур-баанай” 150 гектары ыспы-тыттан валовойуонан 30 тон-наны, гектартан баара суора 2-ли центнери ыл-бытара холобурдамыта.

Онон нэйилиэккэ тиз-диллибит бурдукка (192 тонна) сакаас быйыл тую-бата. Маныаха, үөһэ эти-либидин курдук, мистэбэ аһаас сход муньаар сөптөөх түмүктэри оносту-буттар, сорууктарын тоо-унаабыттар.

Дьэ, ити курдук нэйили-эк дьаһалтата дьон-сөргэ, нэйилиэккэ күннээки олохун тэрээһиниттэн сабалаан үүнүү-сайдыы болпуруостарын тэннэ ту-тан, иһини араарбакка утумнаахтык ылан үлэли-ир. Кырдыга, дьон туһугар үлэсэ кыра, улахан дьэн су-ох.

С.СМИРНИКОВА.

ДЬИЭ КЭРГЭН ЭКОНОМИКАТА “БИҢИГИ НЭЙИЛИЭКПИТИГЭР ҮЛЭТЭ СУОХ КИҢИ ДИЭН СУОХ”

Дьэиэ кэргэн бигэ турук-таах экономикалаах, чөл олохтоох буоларын туһугар үйүлүктэрини дьэиэ кэр-гэн кытары үлэсэ специ-алистар үлэлиилэр. Солов-ьев нэйилиэтин дьаһалтатын дьэиэ кэргэнкэ специ-алиһанан Е.А. НЕЛАКИРО-ВА бэнис сылын үлэлиир. Кини нэйилиэтигэр ытыллар үлэлэр тустарынан манньык ыспытат.

— Бийиги нэйилиэкпигэ-р барыта 340 дьэиэ кэргэн оморор. Бизэ түөлбө баар. Абыс тарылтани түмэн үлэ-дэгэр координационнай сө-бүөт үлэлиир. Бу сөбүөт ий-лэр, аскалар, ыччаттар, кырдыабаастар сүбэлэрин, араас хайысхалаах кулууп-тар үлэлэрин сүрүннүүр. Быйылгыттан нэйилиэк уол-сай муньаарынан сүбэлэһи-чөл олоххо кирибиллэнт. Нэйилиэккэ чэбдик, до-рубай олох сирин тарбагыга туһуламмыт араас дьаһаллар, спортив-най күрөхтэһиктэр түөлбө-лэринэн элбэхтик ыһыла-лаллар. Бөһүөлэк тас

көстүүтүн тупсарыга ба-лай да үлэ барар. Холобу-ра, быйыл күһүн Кыайыны болуоссатыгар, “Кэскил” түөлбөсэ палисадниктары онортообуллут. Манна 100-кэс маһы аралан оморду-буллут, салгыы отонноох мастары аралан үлүһэрнэ-хитин баарабыт.

Бийиги нэйилиэкпигэ-р үлэти суох киһи дьэн су-ох. Тарылталарга үлэлээбэт дьоммут интэриэстэрин көрөн, Чурапчытаагы “Ар-чы” УөҮК филиалын аһан үлэлэтэн эрэбит. Филиалы бу тарылтэс сааһын туһа-ры үлэлэтэн Л.Н.Захарова бэйэтин баатынан, сүүрэн-көтөн астарда. Кини бий-ылгыттан бийиккэ тахсан дьону икк араас көрүгэр үөрэтэр. Маны бийиги ула-ханньык сыаналыыбыт уон-на ситиһинбит бийытынан маабыт. Филиалга оморор дьэиэ хаһаайкаларын уонне оскуоланы сага бүтэрэн ба-ран үөрэххэ кыһаан кири-батэх оморорбутун барыла-рын киллэрдэбит. Билигин манна 22 киһи үөрэнэ

сылдыар. Бу өттүгэр была-аннардаахпыт, оннук эһиилгиттэн аны тарылтэ филиалын бийытынан дьонтон сакаас ылан истэ-ниэхтээхтэр, очотугар ки-инлэр хамнастаах үлэлэнэн хаалаллар.

Бийиги, бастатан туран, хас биридин дьэиэ кэргэн оловун оносторугар, кэтэх хаһаайыстыбаны сайынна-ран бэйэ экономикатын туп-сарарыгар улахан интэри-эстээхпит. Сүөһүтэ суох ыалбыт дьэн бийиги ту-ругуан суох. Маныаха дьарыктаах буолуу киин-нөнүө үс ыал сүөһүлэммит-тарин бэлэтиэххэ наада. “Туймаада” ФАПК турган-ник ситэр салаалары түнэ-лэти. Нэйилиэккэ сүөһү ах-саана эбиллибэти, сөл-дөһө тун кыраһыт төрөөһүнэ атахтыыр. Маны ТХНЧИ-тан тахсан үөрэтэ сылдыбыт-тара, аһаах ылан барбыт-тара. Бийиги Амма өрүс кы-тыытыгар оморор буолам-мыт, сөл дьыи оттоммут оп-путун уу кэлэн суурайан ба-рар, ол түмүгэр сүөһүлэр-

бит сир отторун хаачысты-бата мөлөөс. Маныаха “Чу-рапчы” ТХПК эбии аһылык бийытынан комбикорму асалан үүт суотугар түгэтэ-рэ буоллар дьэн бага сана-алаахпыт.

Олохтоохтор омуруот аһын бары да добуочу омордоллор. Ол курдук, биридин ыал бэйэтин тэл-гэлтигэр омуруот аһын арааһын 40-ча көрүгүнэ тийэ үүннэрэллэр. Ол ты-нан баран, суол-иис суох буолан, улууска ытыллар дьаарбанкаларга кыһаан кыттыбакка хаалабыт. Бэйэ-эбит испитигэр “Күһүнү киһи күлбүтүнэн” дьэн бы-ыстакка-дьаарбанканы хаһыс да сылын тарыйыт. Онно ыаллар олус көхтөөхтүк кытталлар, аһын-туһу да үгүс буолаач-чы. Быйыл олохтоох фель-длер Т.Ю.Федорова 50-тан тахса көрүт кэнсизэрбэни бэлэмнээн нэйилиэк дьа-һалтатын наһараадатынан бэлэтиэммит. Кини бу өттүгэр сүрдээх үчүгэй про-пагандист, үлэтин опытыт-

тан үөрэ-көтө атын хаһаай-калары кытта үлэлэстэр. Бийиги улуус саамай кыры-сыгар нэйилиэк буолабыт, аһы, табаары киһи сирдэр курдук дэбигис булбаккын. Ол эрэри усулуобуйабы-тынан бабас ордуктарабыт, кэтэх хаһаайыстыбаны ханатарга өссө саамай та-быгастаахтарабыт дии са-ныыбын. Бийиккэ сайынны хаһаастарынан кыһыны ту-оруур ыаллар элбэхтэр. Эһиил өссө водопровод киллэрэммит бөһүөлэк иһигэр ууну бырактарар былааннаахпыт.

— Хайа багарар сир су-рабырдар, иһиникин айар-тутар дьоннорунан ыччат буолар. Маныаха эһиэхэ үлэ хайдаһый?

— Ыччат лидеринэн М.С.Бахчанен талыллан үлэлиир. Нэйилиэкпигэр билигин барыта 40-ча ыч-чаттаахпыт. Кинилэр кырдыабаастарга көмө суб-отуньуктары тарыйыллар, нэйилиэк иһигэр туох үлэ тахсарынан сүүр-көтө са-тыыллар, ытыллар

дьаһалларга көхтөөхтүк кытталлар. Бийиги нэйили-экпигэр суорумнуу болпу-руоһа олус ыараханньык ту-рарын бэлэтиэхпин баарабын. Бу өттүгэр, дьининэн, үлэ бөвө ыһы-лыахтаах даһаны, барыта кэлэн айаһаа иһинэн хаа-лар. Массына баар буол-лаһына, уматын болпу-руоһа тахсан кэлэр бинтэр суол-иис алдыаммыт хэмэ буолар. Улуус дьаһалтаты-нан көрүлэр уматык туох-ха да тийэбэт. Уматыгы нэйилиэккэргэ, ыраах, чугас сытаргыттан тутулуга суох, барыларыгар бири тэн көрөллөр. Холобура, Хаты-лыга да, бийиккэ да тэн. Ол, биллэн турар, сүүйэри-илээх.

Түмүгэр Елена Анто-новна нэйилиэккэ билигин туругуан ситэ-хото кыал-лыбакка турар салааны — бурдук үүннэринин сайын-нараага улахан соруу тура-рын чорботон бэлэтиэтэ.

С.БОРИСОВА
кэпсэттэ.

